SANOAT KORXONALARINING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH DRAYVERLARI

XOLBOZOROV MUZRAF YUSUP O‘G‘LI

Toshkent kimyo-texnologiya institute

“Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti”

кafedrasi mustaqil izlanuvchisi

muzrofxolbozorov6@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur tezisda sanoat korxonalarining eksport salohiyatini oshirishning asosiy drayverlari, ularning iqtisodiy mazmuni va korxonalar raqobatbardoshligiga ta’siri yoritilgan. Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, mahsulot sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish, logistika tizimini rivojlantirish, raqamli marketing, eksportni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash va inson kapitalini rivojlantirishning eksport faoliyatidagi o‘rni asoslangan. Shuningdek, yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar eksportini kengaytirish orqali sanoat korxonalarining xalqaro bozorlardagi barqarorligini kuchaytirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: sanoat korxonalari, eksport salohiyati, eksport drayverlari, raqobatbardoshlik, innovatsiya, investitsiya, logistika, marketing, xalqaro standartlar, yuqori qo‘shilgan qiymat.

Kirish: Globallashuv sharoitida sanoat mahsulotlari eksportini rivojlantirish mamlakat iqtisodiy barqarorligi va raqobatbardoshligini mustahkamlashning muhim omillaridan biridir. Sanoat korxonalarining eksport salohiyatini oshirish korxonalar daromadlari va valyuta tushumlarining ko‘payishi, yangi ishlab chiqarish quvvatlarining yaratilishi, bandlikning kengayishi hamda tashqi bozorlardagi mavqening mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Sanoat korxonasining eksport salohiyati uning tashqi bozorlarda talab etiladigan mahsulotlarni ishlab chiqarish, ularni raqobatbardosh narxda taklif etish, xalqaro standartlarga muvofiqlikni ta’minlash va eksport operatsiyalarini samarali

tashkil etish imkoniyatlarini ifodalaydi. Shu nuqtayi nazardan eksport salohiyatini oshirish bir vaqtning o‘zida texnologik, moliyaviy, tashkiliy va marketing drayverlarini rivojlantirishni talab etadi.

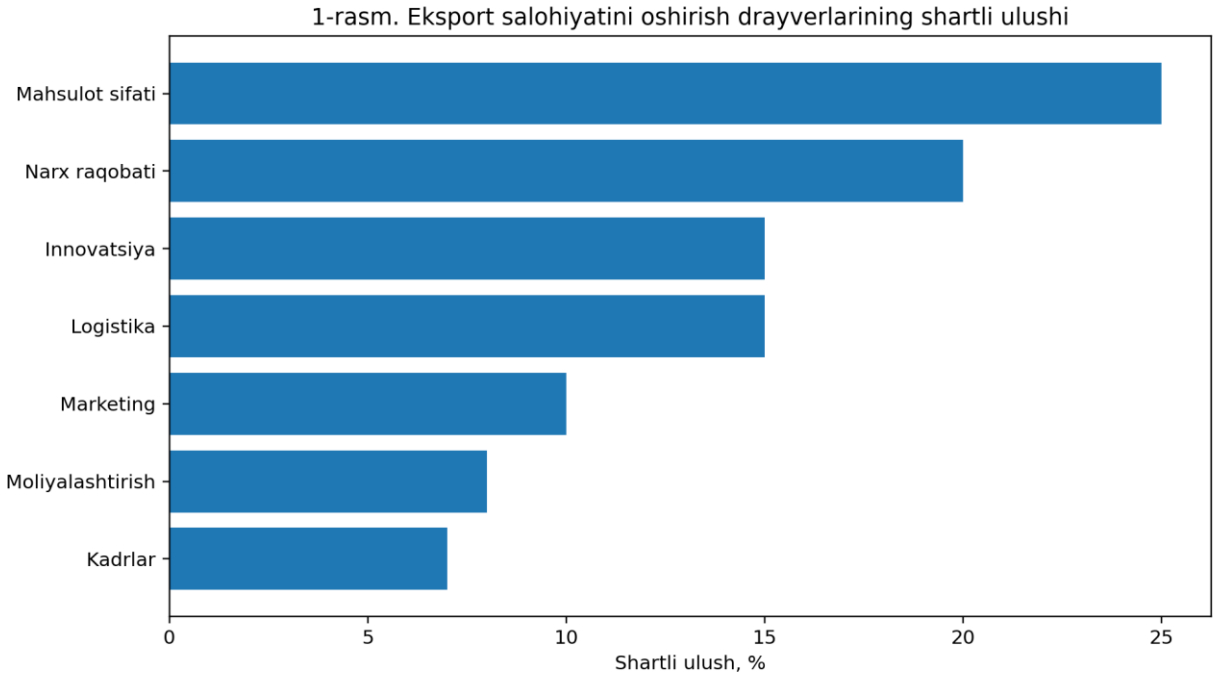
Sanoat eksportining asosiy drayverlari: Eksport salohiyatini oshirishning birinchi drayveri ishlab chiqarishni modernizatsiya qilishdir. Zamonaviy uskunalar va energiya tejamkor texnologiyalar mahsulot tannarxini pasaytirish, sifatni oshirish va ishlab chiqarish barqarorligini ta’minlashga yordam beradi. Ikkinchi drayver innovatsion faoliyat bo‘lib, yangi mahsulotlar va texnologiyalar yaratish orqali korxonaning xalqaro bozordagi farqlanishini kuchaytiradi.

Mahsulot sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish ham eksportning muhim sharti hisoblanadi. Sertifikatlash, sifat menejmenti va texnik reglamentlarga rioya qilish xorijiy bozorlarga kirishdagi to‘siqlarni kamaytiradi. Logistika, raqamli marketing va inson kapitali esa mahsulotni tashqi xaridorga yetkazish, bozorni topish va eksport jarayonini professional boshqarish imkonini beradi.

1-jadval. Sanoat korxonalarining eksport salohiyatini oshirish asosiy drayverlari

№	Eksport drayverlari	Asosiy ta’siri
1	Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish	Mahsulot sifati va ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi
2	Innovatsiyalar	Yangi va yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar yaratadi
3	Xalqaro standartlar	Xorijiy bozorlarga kirish imkoniyatini kengaytiradi
4	Raqamli marketing	Yangi mijoz va bozorlarni topishni tezlashtiradi
5	Logistika	Mahsulotni o‘z vaqtida va maqbul xarajat bilan yetkazib beradi
6	Moliyaviy qo‘llab-quvvatlash	Eksport operatsiyalari uchun moliyaviy resurslarni yaxshilaydi

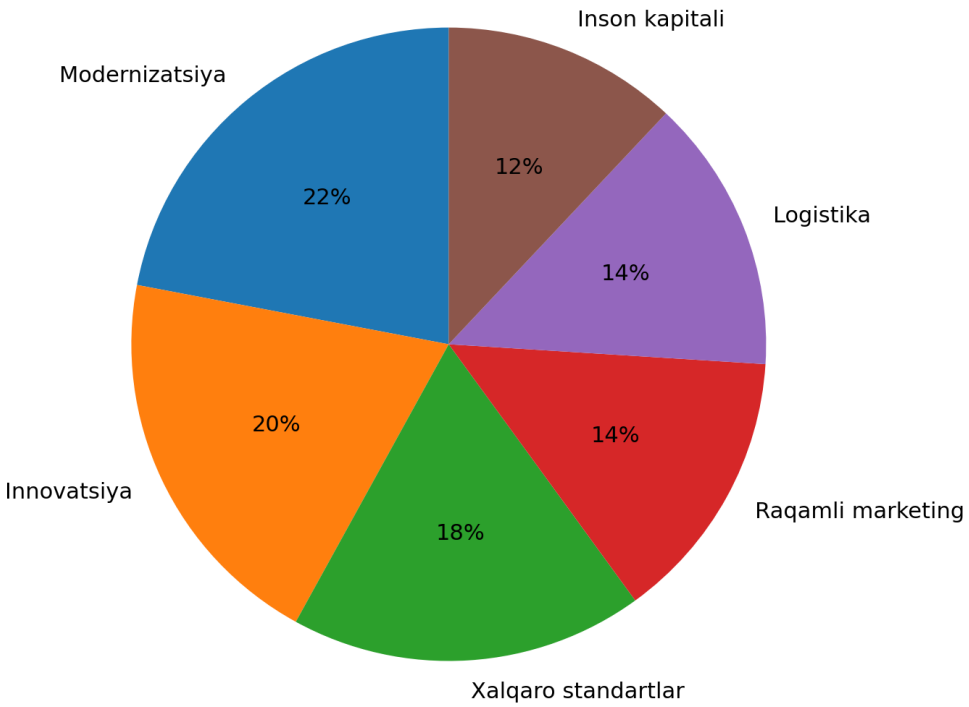
7	Inson kapitali	Eksport faoliyatini professional boshqarishni ta’minlaydi
8	Mahsulot diversifikatsiyasi	Bozor va mahsulot risklarini kamaytiradi

1-rasm. Eksport salohiyatini oshirish drayverlarining shartli ulushi

Izoh: diagrammadagi ulushlar namunaviy baholash bo‘lib, muayyan korxona yoki tarmoq bo‘yicha empirik ma’lumotlar bilan almashtirilishi mumkin.

2-rasm. Eksport salohiyatining asosiy drayverlari (namunaviy)

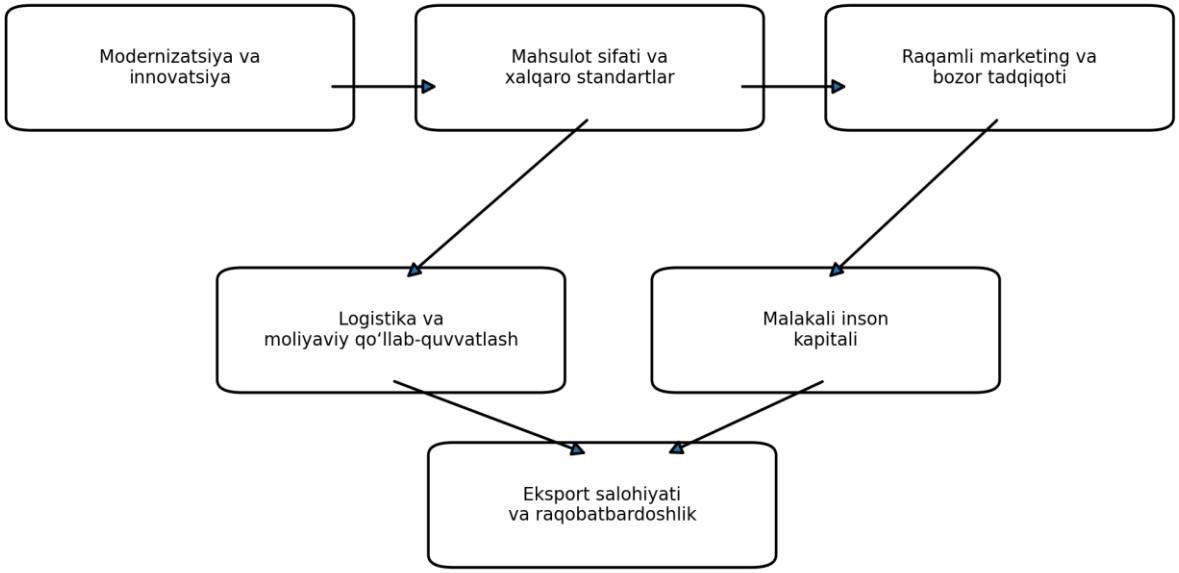
2-rasm. Eksport salohiyatining asosiy drayverlari bo‘yicha namunaviy taqsimot.

Yuqori qo‘shilgan qiymatli eksportning ahamiyati: **Sanoat korxonalarining eksport siyosatida xomashyo va yarim tayyor mahsulotlardan tayyor, texnologik va yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlarga o‘tish strategik ahamiyatga ega. Chuqur qayta ishlash va innovatsion ishlab chiqarish korxonaning eksport daromadini ko‘paytirish bilan birga tashqi bozordagi uzoq muddatli raqobat ustunligini shakllantiradi.**

2-jadval. Eksport mahsulotlarining qo‘shilgan qiymat darajasi

Mahsulot turi	Qo‘shilgan qiymat	Eksport istiqboli
Xomashyo	Past	Cheklangan
Yarim tayyor mahsulot	O‘rta	O‘rta
Tayyor sanoat mahsuloti	Yuqori	Yuqori
Innovatsion yuqori texnologiyali mahsulot	Juda yuqori	Juda yuqori

3-rasm. Eksport salohiyatini oshirish drayverlarining o‘zaro bog‘liqligi

3-rasm. Eksport salohiyatini oshirish drayverlarining o‘zaro bog‘liqligi.

3-jadval. Eksport salohiyatini shakllantiruvchi omillarning namunaviy ulushi

Omillar	Shartli ulush, %
Mahsulot sifati	25
Narx raqobatbardoshligi	20
Innovatsion texnologiyalar	15
Logistika samaradorligi	15
Marketing va bozor tadqiqotlari	10
Moliyaviy qo‘llab-quvvatlash	8
Malakali kadrlar	7
Jami	100

Izoh: ushbu ko‘rsatkichlar metodik namuna sifatida keltirilgan. Empirik tadqiqotda ekspert so‘rovi, korxona statistikasi yoki ekonometrik baholash natijalari bilan aniqlashtiriladi.

Eksport faoliyatida logistika va raqamli marketing drayverlari: Logistika tizimining samaradorligi eksport xarajatlari va yetkazib berish tezligiga bevosita ta’sir qiladi. Transport yo‘nalishlarini diversifikatsiya qilish, zamonaviy omborxona infratuzilmasi, raqamli kuzatuv tizimlari va yetkazib berish jarayonlarini optimallashtirish korxonaning xalqaro bozordagi ishonchliligini oshiradi.

Raqamli marketing eksport bozorlari haqida tezkor axborot yig‘ish, potensial xaridorlarni aniqlash va mahsulotlarni elektron platformalarda ilgari surish imkonini beradi. Korxona veb-sayti, B2B platformalar, professional ijtimoiy tarmoqlar va ma’lumotlarga asoslangan marketing instrumentlari yangi bozorlarni egallashga xizmat qiladi.

Inson kapitali va eksport boshqaruvi: Eksport salohiyatining muhim drayverlaridan biri malakali inson kapitalidir. Xalqaro marketing, tashqi savdo shartnomalari, bojxona tartib-taomillari, logistika, xorijiy tillar va eksport moliyasi bo‘yicha kompetensiyalarga ega xodimlar eksport faoliyatini samarali boshqarish imkonini beradi. Shu sababli korxonalarda eksport menejmenti bo‘yicha doimiy malaka oshirish tizimini shakllantirish maqsadga muvofiq.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, sanoat korxonalarining eksport salohiyatini oshirish ko‘p omilli jarayon bo‘lib, texnologik modernizatsiya, innovatsiya, mahsulot sifati, xalqaro standartlar, logistika, raqamli marketing, moliyaviy mexanizmlar va inson kapitalining o‘zaro uyg‘unligini talab etadi. Ayniqsa, yuqori qo‘shilgan qiymatli va innovatsion mahsulotlar ulushini oshirish eksport raqobatbardoshligini kuchaytirishning ustuvor yo‘nalishi hisoblanadi.

Amaliy jihatdan korxonalarda eksport drayverlarini baholashning kompleks modeli, ya’ni ishlab chiqarish samaradorligi + mahsulot sifati + innovatsionlik + logistika + marketing + inson kapitali ko‘rsatkichlaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv eksport strategiyasini aniq ko‘rsatkichlar asosida shakllantirish va tashqi bozorlarga chiqish samaradorligini oshirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Fayziyeva, S. S. (2023). O‘zbekiston sanoati rivojlanishining istiqbollari. Iqtisodiyot va ta’limga oid ilmiy jurnal.

2. Hausmann, R., Hwang, J., & Rodrik, D. (2007). What you export matters. Journal of Economic Growth, 12(1), 1–25. https://doi.org/10.1007/s10887-006-9009-4

3. Hidalgo, C. A., & Hausmann, R. (2009). The building blocks of economic complexity. Proceedings of the National Academy of Sciences, 106(26), 10570–10575. https://doi.org/10.1073/pnas.0900943106

4. Hidalgo, C. A., Klinger, B., Barabási, A.-L., & Hausmann, R. (2007). The product space conditions the development of nations. Science, 317(5837), 482–487. https://doi.org/10.1126/science.1144581

5. Hirschman, A. O. (1958). The strategy of economic development. Yale University Press.

6. Kaldor, N. (1966). Causes of the slow rate of economic growth of the United Kingdom. Cambridge University Press.

7. Lin, J. Y. (2012). New structural economics: A framework for rethinking development and policy. World Bank.

8. Nigmanov, A. U. (2024). O‘zbekiston Respublikasi sanoat tarmoqlarida energiya sarfini baholash. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar.

9. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2026a). O‘zbekiston Respublikasining yalpi ichki mahsuloti: 2025-yil yanvar–dekabr. https://stat.uz

10. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2026b). O‘zbekiston Respublikasida sanoat ishlab chiqarishi: 2025-yil yanvar–dekabr. https://stat.uz

11. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2026c). O‘zbekiston Respublikasida sanoat ishlab chiqarishi: 2026-yil yanvar–may. https://stat.uz

12. Porter, M. E. (1990). The competitive advantage of nations. Free Press.

13. Rodrik, D. (2004). Industrial policy for the twenty-first century. Harvard University. https://drodrik.scholar.harvard.edu

14. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2026a). O‘zbekiston Respublikasining 2025 yil yanvar–dekabr oylaridagi ijtimoiy-iqtisodiy holati. Milliy statistika qo‘mitasi.

15. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2026b). O‘zbekiston Respublikasida sanoat ishlab chiqarishi: 2025 yil yanvar–dekabr. Milliy statistika qo‘mitasi.

16. Khujamurodov, A. J., & Jahongirov, R. J. (2020). Peculiarities of corporate strategy and risk prevention in joint stock companies.«. Актуальные научные исследования в современном мире» ISSN 2524-0986. 59 (част 3), 21, 25.

17. Khujamurodov, A. (2020). Ўзбекистон фонд бозори инфратузилмасини ривожлантириш: муаммолар ва ечимлар. *Архив научных исследований*, *33*(1).